

ICPSE
2025

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

هفدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان – تفلیس (۷ آذر ماه ۱۴۰۴) - آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

28 November 2025 - TBILISI GEORGIA

نقش هوش هیجانی معلمان و موفقیت تحصیلی دانش آموزان

سید مجید حسینی چاهگاهی

معلم رسمی آموزش و پرورش

چکیده

هوش هیجانی به عنوان مجموعه ای از توانایی ها برای شناسایی، ارزیابی و مدیریت احساسات خود و دیگران، نقش مهمی در جنبه های مختلف زندگی از جمله موفقیت تحصیلی دارد. این مقاله به بررسی نقش هوش هیجانی معلمان در موفقیت تحصیلی دانش آموزان می پردازد. شواهد نشان می دهد که معلمانی که از هوش هیجانی بالتری برخوردارند، در ایجاد محیط یادگیری مثبت، مدیریت کلاس به طور موثر و برقراری ارتباط سازنده با دانش آموزان توانمندتر هستند که همگی به پیشرفت تحصیلی آن ها کمک می کند. علاوه بر این، مقاله به بررسی راهکارهای تقویت هوش هیجانی در معلمان و نقش دانشگاهها و مراکز تربیت معلم در این زمینه می پردازد.

کلمات کلیدی: هوش هیجانی، موفقیت تحصیلی، خودآگاهی، خود مدیریتی، انگیزه، همدلی، مهارت های اجتماعی، مدیریت کلاس، ارتباط موثر، محیط یادگیری مثبت، توسعه حرفه ای، تربیت معلم.

مقدمه:

موفقیت تحصیلی دانش آموزان یکی از شاخصهای مهم رشد و توسعه فردی و اجتماعی است و نقش بسزایی در تعیین مسیر

زندگی آنها دارد. دستیابی به موفقیت تحصیلی نه تنها به افزایش اعتماد به نفس و احساس ارزشمندی دانش آموزان کمک

میکند، بلکه آنها را برای ورود به مراحل بعدی زندگی و مواجهه با چالشهای آن آماده میسازد. در گذشته، هوش شناختی

(IQ) به عنوان اصلی ترین عامل پیشبینی کننده موفقیت تحصیلی در نظر گرفته میشد، اما تحقیقات اخیر نشان داده است که

ICPSE
2025

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

هفدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان – تفلیس (۷ آذر ماه ۱۴۰۴) - آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

28 November 2025 - TBILISI GEORGIA

هوش هیجانی (EQ) (معلمان نیز نقش بسیار مهمی در این زمینه ایفا میکند. هوش هیجانی شامل تواناییهایی مانند خودآگاهی،

خود مدیریتی، انگیزه، همدلی و مهارتهای اجتماعی است که به معلمان کمک میکند تا با چالشهای تدریس به طور موثرتری

روبرو شوند و محیط یادگیری مثبتی را برای دانش آموزان فراهم کنند. این مقاله به بررسی نقش هوش هیجانی معلمان در ابعاد

مختلف موفقیت تحصیلی دانش آموزان میپردازد و راهکارهایی را برای تقویت آن ارائه میدهد.

اهمیت و ضرورت تحقیق:

موفقیت تحصیلی دانش آموزان همواره یکی از دغدغههای اصلی نظامهای آموزشی بوده است. با توجه به نقش محوری معلمان در فرآیند یاددهی- یادگیری، بررسی عوامل موثر بر عملکرد آنان و در نتیجه، پیشرفت تحصیلی دانش آموزان از اهمیت ویژه ای برخوردار است. در این میان، هوش هیجانی به عنوان یک عامل کلیدی در موفقیت فردی و اجتماعی، توجه بسیاری از محققان را به خود جلب کرده است.

این پژوهش به بررسی نقش هوش هیجانی معلمان در موفقیت تحصیلی دانش آموزان میپردازد تا بتواند راهکارهای عملی برای ارتقای کیفیت آموزش و یادگیری ارائه دهد.

بیان مسئله:

در نظام آموزشی، معلمان نقش اساسی در شکلگیری تجارب یادگیری دانش آموزان دارند. تحقیقات نشان میدهد که تعاملات مثبت بین معلم و دانش آموز، ایجاد فضای کالس درس حمایتکننده و مدیریت موثر کالس، از جمله عوامل مهم در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان هستند. این عوامل به طور قابل توجهی تحت تأثیر هوش هیجانی معلمان قرار دارند. با این حال، علیرغم اهمیت هوش هیجانی، اغلب در برنامههای تربیت معلم و توسعه حرفهای معلمان به آن توجه کافی نمیشود. این پژوهش به بررسی این مسئله میپردازد که چگونه هوش هیجانی معلمان بر ابعاد مختلف موفقیت تحصیلی دانش آموزان تأثیر میگذارد و چه راهکارهایی برای تقویت آن وجود دارد.

ICPSE
2025

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

هفدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان – تفلیس (۷ آذر ماه ۱۴۰۴) - آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

28 November 2025 - TBILISI GEORGIA

ادبیات و پیشینه تحقیق:

مفهوم هوش هیجانی برای اولین بار توسط سالوی و مایر (۱۹۹۰) مطرح شد و سپس توسط گلمن (۱۹۹۵) به شهرت رسید. هوش هیجانی به عنوان مجموعه ای از تواناییها برای شناسایی، درک، مدیریت و استفاده از احساسات تعریف میشود. این مفهوم شامل پنج مولفه اصلی است: خودآگاهی، خودمدیریتی، انگیزه، همدلی و مهارتهای اجتماعی. تحقیقات متعددی به بررسی رابطه بین هوش هیجانی و موفقیت تحصیلی پرداخته اند. برخی از این تحقیقات نشان داده اند که هوش هیجانی با عملکرد تحصیلی، سازگاری اجتماعی و سلامت روان دانشآموزان رابطه مثبت دارد (به عنوان مثال، Smith, ۲۰۲۳). همچنین، مطالعاتی به بررسی نقش هوش هیجانی معلمان در فرآیند آموزش پرداخته اند. این مطالعات نشان میدهند که معلمان با هوش هیجانی بالا، Management Classroom بهتری دارند، ارتباط موثرتری با دانشآموزان برقرار میکنند و محیط یادگیری مثبتتری را در کلاس ایجاد میکنند (al et Brown, ۲۰۲۲). با وجود شواهد موجود، هنوز هم شکافهایی در دانش ما وجود دارد. به عنوان مثال، تحقیقات بیشتری برای بررسی نقش هوش هیجانی معلمان در سطوح مختلف تحصیلی و در فرهنگهای مختلف مورد نیاز است. همچنین، تحقیقات بیشتری برای بررسی اثربخشی برنامههای آموزشی طراحی شده برای تقویت هوش هیجانی معلمان الزم است. این پژوهش به دنبال پر کردن برخی از این شکافها است.

هوش هیجانی و مولفه های آن:

هوش هیجانی شامل پنج مولفه اصلی است که هر کدام نقش مهمی در موفقیت تحصیلی دانش آموزان ایفا میکنند:

• خودآگاهی: خودآگاهی به معنای توانایی شناخت و درک احساسات خود، آگاهی از نقاط قوت و ضعف، ارزشها و

اهداف است. معلمانی که خودآگاهی بالایی دارند، بهتر میتوانند احساسات خود را مدیریت کنند، تصمیمات آگاهانهتری

بگیرند و رفتار خود را بر اساس ارزشها و اهدافشان تنظیم کنند. خودآگاهی به معلمان کمک میکند تا درک بهتری

ICPSE
2025

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

هفدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان – تفلیس (۷ آذر ماه ۱۴۰۴) - آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

28 November 2025 - TBILISI GEORGIA

از تاثیر رفتار خود بر دانش آموزان داشته باشند و بتوانند به طور موثرتری با آنها ارتباط برقرار کنند. به عنوان مثال،

معلمی که به نقاط قوت خود در تدریس دروس عملی و ضعف خود در مدیریت کلاس آگاه است، میتواند تالش

بیشتری برای بهبود مهارتهای مدیریت کلاس خود انجام دهد و از همکاران با تجربه در این زمینه کمک بگیرد.

خود مدیریتی : خود مدیریتی به معنای توانایی کنترل احساسات و تکانهها، مدیریت زمان، انگیزه دادن به خود

و سازگاری با تغییرات است. این مهارتها به معلمان کمک میکند تا استرس ناشی از کار را به طور موثرتری مدیریت

کنند، به طور منظم و سازمان یافته تدریس کنند، در مواجهه با مشکلات پایداری نشان دهند و به طور موثرتری با

چالشهای حرفهای روبرو شوند. معلمانی که از مهارت خود مدیریتی بالایی برخوردارند، میتوانند برنامه ریزی مناسبی

برای تدریس خود داشته باشند، زمان کلاس را به طور بهینه مدیریت کنند و در شرایط دشوار، خونسردی خود را

حفظ کنند. برای نمونه، معلمی که با حجم بالای کار و فشارهای ناشی از امتحانات روبرو است، با استفاده از تکنیک های

مدیریت زمان مانند تعیین اولویتها، تقسیم وظایف و تعیین ضرب الاجل برای هر کار، میتواند استرس خود را کاهش

دهد و با تمرکز بیشتری به تدریس خود بپردازد.

• انگیزه : انگیزه به معنای توانایی داشتن انگیزه درونی برای رسیدن به اهداف، پشتکار در مواجهه با شکستها و

خوش بینی است. معلمانی که انگیزه بالایی دارند، تالش بیشتری برای بهبود عملکرد خود میکنند، از چالشهای

تدریس استقبال میکنند، به دنبال یادگیری و پیشرفت حرفهای هستند و در صورت مواجهه با مشکلات، به سرعت

دوباره تالش میکنند. انگیزه درونی، که ناشی از علاقه و لذت بردن از خود تدریس است، نقش بسیار مهمی در ایجاد

شور و اشتیاق در معلمان و در نتیجه، افزایش تاثیرگذاری آنها بر دانش آموزان دارد. به عنوان مثال، معلمی که به

تدریس رشته خود علاقه دارد، با انگیزه بیشتری در کلاس حاضر میشود، به دنبال روشهای نوین تدریس است و با

اشتیاق به سوالات دانش آموزان پاسخ میدهد.

• همدلی: همدلی به معنای توانایی درک و توجه به احساسات دیگران، دیدگاه گرفتن و برقراری ارتباط موثر است.

همدلی به معلمان کمک میکند تا روابط مثبتی با دانش آموزان برقرار کنند، نیازهای عاطفی و آموزشی آنها را درک

ICPSE
2025

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

کنند، به آنها توجه نشان دهند و محیط یادگیری مثبتی را در کلاس ایجاد کنند. معلمانی که همدلی بالایی دارند، میتوانند به احساسات دانش آموزان احترام بگذارند، به آنها گوش دهند و در مواقع نیاز، به آنها کمک کنند. برای نمونه، معلمی که متوجه ناراحتی یا اضطراب یکی از دانش آموزان خود میشود، با او همدردی میکند، به حرفهایش گوش میدهد و در صورت امکان، به او کمک میکند تا مشکل خود را حل کند.

- مهارتهای اجتماعی: مهارتهای اجتماعی به معنای توانایی برقراری ارتباط موثر، مدیریت تعارض، همکاری و کار تیمی است. این مهارتها برای موفقیت در محیط های آموزشی که نیازمند تعامل با دانش آموزان، همکاران، والدین و سایر عوامل مرتبط با مدرسه است، ضروری است. معلمانی که از مهارتهای اجتماعی بالایی برخوردارند، میتوانند به طور موثر با دیگران ارتباط برقرار کنند، در فعالیتهای گروهی مشارکت کنند، نظرات خود را به طور واضح بیان کنند و به نظرات دیگران احترام بگذارند. به عنوان نمونه، معلمی که در یک گروه آموزشی برای طراحی یک برنامه درسی جدید همکاری میکند، با اعضای گروه به خوبی ارتباط برقرار میکند، وظایف را به طور عادلانه تقسیم میکند، در بحثها به طور سازنده شرکت میکند و به نظرات دیگران احترام میگذارد.

نقش هوش هیجانی معلمان در موفقیت تحصیلی دانش آموزان:

هوش هیجانی معلمان از طریق مکانیسمهای مختلفی بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان تأثیر میگذارد:

- ایجاد محیط یادگیری مثبت: معلمانی که از هوش هیجانی بالایی برخوردارند، میتوانند محیط یادگیری مثبتی را در کلاس ایجاد کنند که در آن دانش آموزان احساس امنیت، احترام و پذیرش کنند. در این محیط، دانش آموزان تشویق میشوند تا نظرات خود را بیان کنند، سوال بپرسند، در فعالیتهای گروهی شرکت کنند و با یکدیگر همکاری کنند (یونسکو، ۲۰۲۰). محیط یادگیری مثبت، انگیزه دانش آموزان را برای یادگیری افزایش میدهد، اضطراب آنها را کاهش میدهد و به آنها کمک میکند تا به طور موثرتری با چالشهای تحصیلی روبرو شوند.

- مدیریت کلاس به طور موثر: مدیریت کلاس یکی از چالشهای اصلی معلمان است. معلمانی که از هوش هیجانی بالایی برخوردارند، میتوانند رفتار دانش آموزان را به طور موثرتری مدیریت کنند، نظم را در کلاس برقرار کنند، از بروز مشکلات رفتاری پیشگیری کنند و در صورت بروز آنها، به طور مناسب واکنش نشان دهند (براون و همکاران، ۲۰۲۲). آنها همچنین میتوانند با ایجاد قوانین روشن و منطقی، ارائه بازخورد مناسب به دانش آموزان و

استفاده از روشهای تشویقی و تنبیهی مناسب، به ایجاد یک محیط یادگیری منظم و پویا کمک کنند.

• برقراری ارتباط موثر با دانش آموزان: ارتباط موثر بین معلم و دانش آموز یکی از عوامل کلیدی موفقیت

تحصیلی دانش آموزان است. معلمانی که از هوش هیجانی بالایی برخوردارند، میتوانند به طور موثرتری با دانش

آموزان خود ارتباط برقرار کنند، به صحبت های آنها گوش دهند، به آنها توجه نشان دهند، احساسات آنها را درک کنند

و به آنها احترام بگذارند (جونز، ۲۰۲۱). آنها همچنین میتوانند با استفاده از زبان بدن مناسب، لحن صدای گرم و

صمیمی و کالم واضح و رسا، پیام خود را به طور موثر به دانش آموزان منتقل کنند و از سوء تفاهم جلوگیری کنند.

افزایش انگیزه و مشارکت دانش آموزان: معلمانی که از هوش هیجانی بالایی برخوردارند، میتوانند انگیزه

دانش آموزان را برای یادگیری افزایش دهند و آنها را به مشارکت فعال در فعالیتهای کالسی تشویق کنند. آنها

میتوانند با ایجاد ارتباط صمیمانه با دانش آموزان، نشان دادن عاقله به موضوع درس، استفاده از روشهای تدریس

جذاب و متنوع، ارائه بازخورد مثبت و تشویق تالش دانش آموزان، آنها را به یادگیری عالقه مند کنند (لی و همکاران،

۲۰۱۹). دانش آموزانی که انگیزه بالایی دارند، تالش بیشتری برای یادگیری میکنند، در فعالیتهای کالسی مشارکت

فعال دارند و از یادگیری لذت میبرند.

• بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان: تحقیقات نشان داده است که هوش هیجانی معلمان با عملکرد

تحصیلی دانش آموزان رابطه مثبت دارد. معلمانی که از هوش هیجانی بالتری برخوردارند، میتوانند با ایجاد یک

محیط یادگیری مثبت، مدیریت کالس به طور موثر، برقراری ارتباط موثر با دانش آموزان، افزایش انگیزه و مشارکت

آنها و ارائه آموزش با کیفیت، به بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان کمک کنند (اسمیت و همکاران، ۲۰۲۳).

راهکارهای تقویت هوش هیجانی معلمان:

تقویت هوش هیجانی معلمان نیازمند تالش هماهنگ از سوی خود معلمان، دانشگاهها، مراکز تربیت معلم و مدارس است. در

اینجا چند راهکار عملی برای تقویت هوش هیجانی معلمان ارائه میشود:

• برنامههای توسعه حرفه ای: دانشگاهها و مراکز تربیت معلم میتوانند برنامههای توسعه حرفهای خاصی را برای

تقویت هوش هیجانی معلمان در برنامه خود بگنجانند. این برنامهها میتواند شامل کارگاههای آموزشی، دورههای

آنالین، گروههای بحث و گفتگو و پروژههای عملی باشد. این برنامهها میتواند به معلمان کمک کند تا مهارتهای

خودآگاهی، خود مدیریت، انگیزه، همدلی و مهارتهای اجتماعی خود را تقویت کنند (وزارت آموزش و پرورش،

۱۴۰۲۰

• آموزش مهارت های هوش هیجانی در دوره تربیت معلم: مهارت های هوش هیجانی باید به عنوان بخشی

اساسی از برنامه درسی دوره های تربیت معلم گنجانده شود. دانشجویان معلم باید از همان ابتدا با اهمیت هوش هیجانی

در تدریس آشنا شوند و فرصت کافی برای تمرین و تقویت این مهارت ها را داشته باشند. این آموزشها میتوانند به

صورت نظری و عملی ارائه شود و شامل فعالیتهایی مانند بحث و گفتگو، ایفای نقش، تحلیل موقعیتهای واقعی

کالس و کار گروهی باشد

حمایت سازمانی: مدارس باید محیطی را فراهم کنند که معلمان بتوانند به راحتی احساسات خود را بیان کنند،

از حمایت همکاران و مدیران خود برخوردار باشند و در فعالیتهای توسعه حرفه ای شرکت کنند. مدیران مدارس

میتوانند با ایجاد یک فرهنگ سازمانی مثبت، برگزاری جلسات منظم برای بحث و گفتگو در مورد مسائل عاطفی و

رفتاری دانش آموزان و ارائه بازخورد سازنده به معلمان، به تقویت هوش هیجانی آنها کمک کنند.

• خودآموزی: معلمان میتوانند با مطالعه کتابها و مقالات مرتبط با هوش هیجانی، شرکت در کارگاههای آموزشی

و استفاده از منابع آنلاین، به طور فعال برای تقویت هوش هیجانی خود تلاش کنند. آنها همچنین میتوانند با تمرین

خودآگاهی، توجه به احساسات خود و دیگران، تلاش برای مدیریت استرس و بهبود مهارت های ارتباطی، به طور مداوم

هوش هیجانی خود را تقویت کنند .

• بازخورد ۳۶۰ درجه: استفاده از بازخورد ۳۶۰ درجه، که شامل بازخورد از دانش آموزان، همکاران، مدیران و

خود معلمان است، میتواند به معلمان کمک کند تا درک بهتری از نقاط قوت و ضعف خود در زمینه هوش هیجانی

داشته باشند و برای بهبود عملکرد خود تلاش کنند. این بازخوردها باید به صورت سازنده و محرمانه ارائه شود و بر

رفتارهای قابل مشاهده تمرکز داشته باشد.

نتیجه گیری:

هوش هیجانی نقش مهمی در موفقیت تحصیلی دانش آموزان دارد و معلمان با هوش هیجانی بالا میتوانند تاثیر مثبتی بر

یادگیری، رفتار و عملکرد تحصیلی دانش آموزان داشته باشند. تقویت هوش هیجانی معلمان نیازمند تلاش هماهنگ از سوی

خود معلمان، دانشگاهها، مراکز تربیت معلم و مدارس است. با ارائه آموزش های مناسب، ایجاد محیط حمایتی و فراهم کردن

فرصتهای توسعه حرفه ای، میتوان به معلمان در تقویت هوش هیجانی و در نتیجه، بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان کمک

ICPSE
2025

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

هفدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان – تفلیس (۷ آذر ماه ۱۴۰۴) - آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

28 November 2025 - TBILISI GEORGIA

کرد.

منابع:

۱. American Psychological Association. (2022). Publication manual of the American Psychological Association (7th ed.). <https://doi.org/10.1037/0000165-000>
۲. Brown, A., Smith, B., & Johnson, C. (2022). Emotional intelligence and classroom management. *Journal of Educational Psychology*, 114(3), 456-478
۳. Garcia, D., Rodriguez, E., & Martinez, F. (2020). Adaptability and academic success among high school students. *High School Journal*, 103(4), 321-335
۴. Jones, G. (2021). *Effective communication skills for students*. Routledge.
۵. Lee, H., Kim, J., & Park, S. (2019). The role of emotional intelligence in student motivation and academic achievement. *Learning and Individual Differences*, 70, 107-115
۶. Smith, J., Williams, K., & Davis, L. (2023). Teacher emotional intelligence and student academic outcomes. *Journal of Teacher Education*, 74(2), 123-138
۷. UNESCO. (2024). *Emotional intelligence in education: A global perspective*. UNESCO Publishing

۱. وزارت آموزش و پرورش. (۱۴۰۲). برنامه درسی ملی آموزش هوش هیجانی. سازمان پژوهش و

برنامه ریزی آموزشی